

← Rendőrök ellenőrzik a mezőgazdasági munkák teljesítését →

„VANNAK OLYAN EMBEREK, AKIKKEL MÁSKÉPP BÁNNI NEM LEHET”

KOLLEKTIVIZÁLÁS ÉS ERŐSZAK FEJÉR MEGYÉBEN A FORRADALMAT KÖVETŐEN

A forradalom hatására Fejér megyében is felbomlott a termelőszövetkezetek túlnyomó többsége. Az 1959-től kibontakozó kollektivizálási hullám intenzitását, erőszakosságát és „eredményességét” tekintve messze meghaladta a korábbi kampányokat. A megyében számtalan erőszakos beszerzésre került sor, melyekkel kapcsolatban pártvonalon is folyt vizsgálat. A korabeli rendőrségi, ügyészségi, bírósági dokumentumok alapján egyértelműen egy durva, megfélemlítésen alapuló szövetkezetszervezési mozgalom képe rajzolódik ki előttünk.

Fejér megyében az 1956-os forradalom idején a tsz-ek jelentős része felbomlott, az erőszakkal összekovácsolt, gyenge szakmai és gazdasági alapokon álló szövetkezetek nem állták ki az idő próbáját. A tanács és a párt helyi potentátjai pontosan tisztában voltak vele, hogy a parasztság csak kényszerből lépett a szövetkezeti útra, így nem csoda, hogy amint megszűnni látszott a külső összetartó erő, azonnal ismét az önálló gazdálkodást választották.

AZ AGITÁTOROK BRUTALITÁSA

Az önkéntes belépés, a szelíd meggyőzés elve a tsz-szervezések megindulásától kezdődően csupán a politikai kommunikáció keretében létezett. A ri-

deg valóság azonban azt mutatta, hogy a presszió különböző formái, a nyers erőszak végig jelen voltak a tsz-szervezések során. A korabeli párt-, illetve állami dokumentumokban ezek a cselekedetek az úgynevezett „túlkapások”, amelyek jelentőségét, számbeliségét folyamatosan igyekeztek kisebbiteni, takargatni. Jellemző módon az erőszak áldozatai nem vagy csak nagyon ritkán mertek panaszt tenni, s ha mégis előfordult ilyen, akkor érdemi vizsgálatra, jóvátételre, az elkövetők felelősségre vonására nem számíthattak.

Fejér megyében az 1956-os forradalom időszakában – az ország más területeihez hasonlóan – a termelőszövetkezetek jó része feloszlott: 51 szövetkezet maradt a megyében, 137 pedig felbomlott. A közös termelést beszüntették, a vagyont szétosztották, a tagok igyekeztek visszatérni az egyéni gazdál-

kodás útjára. 1957 májusában Fejérben még mindig 32 százalékkal volt kevesebb tsz, mint 1956. október elején.

A földterületek döntő többsége az 1959-es év elején még az egyéni gazdálkodók művelésében volt. A szövetkezetek száma is elmaradt a célkitűzéstől, 1958 végére még nem sikerült elérni a forradalom előtti állapotot, 3200 családdal, 4100 fővel kevesebb tagjuk és 27 000 kh-dal kisebb területük volt ekkor a szövetkezeteknek, mint korábban. Ennek ellenére a központi akaratnak megfelelően a megyei szövetkezeti szervezés az elkövetkező hónapokban látványos „eredményt produkált”, amely messzemenően meghaladta a korábban kitűzött célokat, és Fejér megyét 1960 elejére szövetkezeti megyévé változtatta.

Cseterki Lajos megyei első titkár 1960. március 14-én jelentette az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztályának, hogy Fejérben február 10-én befejeződtek a tömeges szervezőmunkák. Ekkorra valamennyi megyei község és város „szövetkezeti településsé” vált. A továbbiakban az agitáció során azokra a településekre koncentráltak, ahol a tömeges kampány után még maradtak egyénileg gazdálkodók, az ő meggyőzésük, beszerzésük vált a végső feladattá a kollektivizálás folyamatában.

A tsz-ek és tsz-tagok permanensen növekvő száma, az általuk bevitt földterület nagysága a külső szemlélő számára könnyen egy sikertörténet képét mutathatja. Azonban ha kicsit jobban megvizsgáljuk az 1959-ben és 1960-ban zajlott kollektivizálási hullám hátterét, mechanizmusát, az emberi sorokat, a mikrotörténeti eseményeket, rögtön teljesen más értelmezést kapjuk a történetnek. A tervszerűen faluról falura járó, központilag koordinált – és tegyük hozzá: presszionált – aktivisták durva, erőszakos fellépése közzismert volt a gazdálkodók körében. Sokan saját bőrükön tapasztalták a mindenáron eredményt produkálni akaró, az önkéntes belépés elvével egyáltalán nem törődő agitátorok brutalitását. A szervezés során alkalmazott módszerek, az erőszak különösen a tömegessége miatt nem maradt titokban. A párt- és az állami szervek sikerpropagandája ellenére a vidéki társadalom pontosan tisztában volt azzal, hogy milyen fellépésre számíthat, amikor megérkeznek az agitátorok.

A kollektivizálás Fejér megyében 1959 végén, 1960 elején annyira eldur-

← Bogyzslói parasztasszony az agitátorok gyűrűjében aláírja a belépési nyilatkozatot

vult, hogy a megyei pártbizottság többször is foglalkozott a történetekkel. Természetesen sem párt-, sem állami vonalon nem törekedtek a valós események rekonstruálására, a háttérmechanizmusok feltárására és különösen nem törekedtek azok megszüntetésére. A kibontakozó tiltakozás hatására – ahogyan az ország más területein – itt is látszatvizsgálat és eljárás indult, előrebörítékolható eredménnyel.

PÁRTVIZSGÁLAT ÉS EREDMÉNYE

Cseterki Lajos, az MSZMP Fejér megyei pártbizottságának első titkára 1960. február 27-én levelet kapott az MSZMP KB Mezőgazdasági Osztályától. Közölték vele, hogy a Politikai Bizottságot márciusban tájékoztatni kell arról, hogy a „szervezés során országosan milyen mértékben sértették meg egyes személyek Pártunk politikáját, az önkéntességet, továbbá arról, hogy a megtörtént durvaságok, tettelegességek elkövetőivel szemben megyebizottságaink hogyan léptek fel, illetőleg milyen módon nyugtatták meg a sértett dolgozó parasztokat”. Cseterkinék már-

cius 15-ig kellett összefoglaló jelentésben beszámolnia a megyében elkövetett durvaságokról, tettelegességekről, hogy kik követték el azokat és mik voltak az okok, illetve hogy milyen módon rendezték ezeket az ügyeket, volt-e káros „visszahatása a meg nem engedett módszereknek”.

A vizsgálat okául – többek között – azok a névtelen levelek szolgálhattak, amelyekben a KB-nek és a Legfőbb Ügyésznek jelezték a Fejér megyei állapotokat. Az ügyek vizsgálatával Hankó Jánost és Máta Pált (Fejér megyei főügyész) bízta meg a MSZMP Fejér Megyei Bizottsága. Jelentésük szerint a járási bizottság által kiküldött agitátorok „durván megsértették a párt politikáját. Munkájukat nem az MB határozatának megfelelően a dolgozó parasztok meggyőzésével végezték.” Fő módszerük a megfélemlítés és a durva, goromba hang volt. Emellett településenként legalább három-négy embert tetteleg is bántalmaztak. Az agitátorok az első látogatáskor még próbálták győzködni az egyéni gazdákat a belépésre, azaz „politikai munkát végeztek”, bár ezt is igen türelmetlenül tették. A második látogatáskor már agresszíven, fenyegetően léptek fel. Aki ennek hatására sem írt alá, azt többnyire gépkocsival bevitték a tanácsházára, megverték, sőt egyes esetekben más településekre szállították és eközben is ütötték.

A jelentés több esetet konkrétan ismertet, amelyek jellemzően február ele-

jén történtek. 1960. február 9-én este 9 órakor Seregélyesen D. M. 8 kataszteri holdas, 54 éves gazdálkodót az agitátorok gépkocsival a tanácsházára vitték, már a gépjárműben elkezdtek ütlegelni, amit a tanácsházán addig folytattak, amíg alá nem írta a belépési nyilatkozatot. Ezt követően hazaengedték.

A verés híre hamar elterjedt a faluban, ennek hatására D. M. belépési nyilatkozatát a tanácsnál eltüntették. D. M. állítása szerint (ezt azonban már nem vizsgálta a bizottság) a faluban rajta kívül még két-három embert megverték, köztük a 3 kataszteri holdon gazdálkodó, 81 éves Cs. J.-t is. Hasonló események játszódtak le Pázmádon is, itt H. I.-t február 1-jén verték meg és kényszerítették, hogy írja alá a belépési nyilatkozatot. Ugyancsak veréssel léptettek be a tsz-be még három egyéni gazdálkodót.

K. F. 50 éves kőszárhegyi lakost február 3-án a tanácsházán verték meg. A jelentés szerint „később a feleségét is bevitték és azt is megverték”. A településen még három személyt bántalmaztak.

Fülén K. L. 8 kataszteri holdon gazdálkodó egyéni gazdát, aki a jelentés szerint beteg ember volt, a tanácsházán pofozták és papírgalacsinnal „tinta galuskával” etették. Ő ennek ellenére sem volt hajlandó aláírni a belépési nyilatkozatot, ezért erőszakkal Abára vitték. Fülén bántalmazták M. J.-t is. Polgárdiban K. J.-t behurcolták a tanácsházára, és ott „durván beszéltek

vele, többször pofon verték”. Minekután a tortúra hatására sem írt alá, autóbuszra ültették, hogy elviszák Abára, ő azonban Szabadbattyánban meggon-
dolta magát és aláírta a belépési nyilatkozatot, ezért elengedték. Polgárdi-
ban bántalmazták még T. J.-t is.

Az ügyészségi jelentés szerint az esetek „a lakosság körében torzítva, el-
tűlozva ismeretesen s igen rossz hangulatot váltottak ki”. A panaszosok érthető okokból féltek, „nehezen nyilatkoztak”. A megverték közül néhányan mégis felsőbb szervekhez fordultak, D. M. családja személyesen nyomozott a tettesek után, és ügyészségi feljelentést is tett. Seregélyesen és Pázmándon széles körben ismertek voltak az események, a teljes falu tudott arról, hogy mi történt, a többi három településen csak szűk körben vált ismertté az agitátorok viselkedése.

A vizsgálat nehézkesen haladt, az elkövetők közül csupán ketten működtek együtt, a többiek igyekeztek nehezíteni az ügyészek munkáját, illetve csak azt voltak hajlandóak elismerni, amit rájuk bizonyítottak. A konkrét elkövetőkön kívül természetes politikai felelősöket is találtak a járási bizottság vezetői között. Az ő bűnük az volt, hogy ugyan „látták, hogy a brigádok tagjai fáradtak, türelmetlenek a közel négy hónapi megfeszített munka hatására, mégsem óvták őket”. Az elszigetelten beérkezett jelzéseket nem vizsgálták ki és nem intézkedtek. A cselekményekhez hozzájárult az is, hogy „el-
nézőek voltak a korábban is előforduló – bár enyhébb –, de a párt politikájával ellentétes jelenségekkel szemben”.

Az eseményeket és a jelentést a párt megyei végrehajtó bizottsága 1960. február 26-i ülésén értékelte. Már a pártbizottsági ülésen is nyilvánvalóvá vált, hogy az elkövetőket, illetve a járási bizottság tagjait különböző kifogásokkal menteni próbálják. Az áldozatok megátalkodottságát, tsz-ellenességét felnagyították, „a legnehezebb tagok maradtak ki, ezek voltak a legagresszívebbek”. Ugyanakkor hangsúlyozták az elkövetők emberi gyarlóságát, esendőségét: „idegileg ezek az emberek ki voltak merülve”. Hankó János szerint az agitátorokat megtévesztették a helyi vezetők, az előminősítések során a tsz-be belépni nem hajlandókat „fasisztának, izgága, lumpen embereknek” állították be, ezért léptek fel velük szemben keményen.

Mátai Pál kijelentette, hogy igyekeztek tárgyilagosan kivizsgálni az esete-

ket, de nem volt könnyű dolguk: „ha Soós, Kelemen elvtársakkal beszélünk [azaz az elkövetőkkel], akkor sajnáltuk őket, hogy mennyire felháborító módon beszéltek velük, amikor agitáltak, amikor a bántalmazottakkal beszélünk, akkor felháborodtunk, hogy ilyesmi előfordulhat.” Sokatmondó a megyei főügyész hozzászólása, amikor idézi a füleli tanácselnököt, aki szerint „ilyen taktika nélkül nem lehet tsz-t szervezni”. Hasonló tartalmú kijelentés Pázmándon is elhangzott. Ott megállapították, hogy „vannak olyan emberek, akikkel másképp bánni nem lehet”.

A pártbizottsági ülésen szóba került az úrhidai tsz-szervezés is. Erről ugyan nem szólt a vizsgálati jegyzőkönyv, de Lévai András, a székesfehérvári járási bizottság tagja mint kirívóan nehéz községet említi: „Az úrhidai 6 hét fizikailag is az embereket kikészítette, nem beszélve a durva ellenállásról.” Nem csoda, hogy Pázmándon, a tanácsházán „az agitátorok azzal szórakoztak, hogy az úrhidai tsz-szervezésről anekdotáltak [sic!]”. Paizer György, a Székesfehérvári járási pártbizottság titkára felháborodva utasította vissza a jelentésben foglalt politikai megállapításokat, bár a tényeket nem vitatta. Kijelentette, nem tudja elfogadni, hogy a tsz-szervezés fő módszere mind a 33 járási településen a megfélemlítés volt, ugyanakkor azzal egyetértett, hogy ilyen esetek előfordultak. Mind ő, mind a pártbizottság más tagjai hangsúlyozták, hogy az események a távollétükben történtek, azokról csak utólag szereztek tudomást. Paizer az agitátoro-

kat mentve egyúttal kijelentette: „nem tételezem fel, hogy 10-15 éves pártmunkások csak úgy nekimennek az embereknek.” Paizer és mások hozzászólásában is jellemző, hogy az eseményeket az agitátorokat ért támadásokra adott válaszként jellemezték.

A pártbizottság tagjainak a gépkocsival történt beszállításokra is volt állásos magyarázatuk: korábban Lovasberényben a „szervezéskor a parasztok kérték, hogy gépkocsival vigyék be a tanácsházára, mert ott akarják aláírni a belépési nyilatkozatot, az elvtársak azért használták itt is ezt a módszert”. Arról már nem beszéltek, hogy a gépjárműben és később a tanácsházán is durván bántalmazták a makacsul ellenállókat.

Azokra, akik a tsz-be nem akartak belépni és ezért megverték őket, hamar rásütötték, hogy „az ellenforradalom ideje alatt a leghangosabbak voltak”, így a velük szemben elkövetett atrocitások mindjárt bocsánatosabb bűnnek számítottak. Ha még ez sem lett volna elég, Halmi Ferenc felvetette, hogy más megyékben az „agitátorok közé becsúszott fasiszták” követték el visszaéléseket, s bár ő nem akarta az elkövetőket ezzel megvádolni, de „van olyan tapasztalatunk, hogy provokátorok, akik becsúsztak az agitátorok közé, azok követték el ilyen szadista dolgokat”.

Cseterki Lajos nem fogadta el a nyilvánvalóan minden valóságálapot nélkü-

Népművelés a földeken, 1952

löző feltételezéseket. Kifejtette, hogy a durva, erőszakos fellépés rendkívüli károkat okozott, „megrontotta az egész faluval a kapcsolatunkat”. Hibáztatta az ügyben a járási vezetőket, akiknek a múltban – állítólag – többször felhívták a figyelmét arra, „ha van valahol nyakas ember, inkább maradjon kívül a tsz-en, de ne rontsuk el a tsz községben kialakult jó politikai hangulatot”.

A KB Mezőgazdasági Osztály számára íródott jelentés 1960. március 7-én készült el. A feljegyzésben az olvasható, hogy a székesfehérvári járás öt községében követtek el durvaságokat. Ezek a települések 1959 tavaszán termelészövetkezeti községek lettek. 1960 év elején a még be nem lépett egyéni gazdálkodók meggyőzésére küldtek ki agitátorokat. Az agitátorok nem üzemi munkások, hanem párt- és tanácsi dolgozók, állami gazdaságok munkatársai voltak, „olyan elvtársak, kik már évek óta becsületesen és igen eredményesen vettek részt a mezőgazdaság szocialista átszervezésében”. Ezekben a falvakban, mint írták, „a legmakacsabb és a legagresszívabb dolgozó parasztok maradtak kívül [...] igen kemény politikai harc alakult ki. Az elvtársak fejébe szállt a dicsőség, elbizakodottá és türelmetlenné váltak az elért sikerek hatására.” Cseterki jelentésében azt írta, hogy amíg a tömeges szervezési munka folyt, addig ilyen esetek nem fordultak elő, a hibát az okozta, hogy a megyei bizottság és a járás napi ellenőrző munkája elmaradt.

A sértettekkel a kivizsgálás után a megyei bizottság 2-3 tagja beszélt, akik igyekeztek őket meggyőzni arról, hogy a „durva cselekmények idegenek a párt politikájától”. Két főnek visszaadták a

belépési nyilatkozatot, s a többieknek is felajánlották, de ők nem fogadták el.

A kármentés részeként utasították a járási bizottságot, hogy az érintett településekre küldje ki a végrehajtó bizottság egy-egy vezetőjét, és ők ítélik el a falu lakossága előtt az elkövetett durvaságokat. Az új belépőkkel kis csoportokban beszélgessenek el a tsz belső életéről, a tsz-be lépés „politikai és gazdasági jelentőségéről”. A járási bizottság is tárgyalja meg az esetet, és bizottsági ülésen ítéltje el az eseményeket. A megyei vb kötelezte a járási vb-t, hogy fegyelmi úton vonja felelőségre az elkövetőket. Ez alapján három személy szigorú megrovásban, kettő megrovásban részesült, egy főt pedig kizártak a pártból. Egy esetben a megyei bizottság „hozzájárult a vétkesek bírói úton való felelősségre vonásához”. Ezekon kívül más intézkedést a megyei pártbizottság nem tartott szükségesnek, úgy érezték, „lezártnak tekinthető ez a sajnálatos ügy, amely a párt politikájának eredményes végrehajtásában, a mezőgazdaság szocialista átszervezésében részt vett sok ezer párttag és pártonkívüli munkás, dolgozó paraszt, értelmiségi odaadó és aldozatos munkájára árnyékot vetett”.

AZ ERŐSZAKOS TSZ-SZERVEZÉS A BÜNÜGYI IRATOKBAN

A tsz-szervezés korábbi szakaszában (1959-ben) nincsen nyoma annak, hogy akár közigazgatási, akár pártvonalon vizsgálat indult volna erőszakos fellépés miatt. Ugyanakkor, ha megvizsgáljuk a korszakban indult ügyészégi és bírósági eljárásokat, amelyek izgatás vagy termelészövetkezet elleni izgatás tárgyában születtek, egy erőszakos, megfélemlítésen alapuló szövetkezetszervezési és – nem utolsósor-

ban – megerősítési mozgalom képe rajzolódik ki előttünk.

A rendőrkapitányságok (amennyiben tudomást szereztek róla) minden nyilvánosan elhangzott tsz-ellenes megszólalás esetében elrendelték a nyomozást. A termelészövetkezet elleni izgatás bűncselekmény alapos gyanúját már egy-egy ittasan tett kijelentés is könnyűszerrel megalapozta. Ennek következménye általában a büntetőfeljelentés és az eljárás megindítása volt. Ugyanakkor az ügyészégi és bírósági iratokból kiderül, hogy a feljelentések hátterében számtalan esetben személyes konfliktus is állt, amelyet a nagy mennyiségű szeszes ital elfogyasztása tovább élezett. A kirobbanó veszekedések, verekedések kísérőjeként elhangzott szidalmak, fenyegetőzések eredménye aztán általában feljelentés, majd hatósági eljárás lett. Az ezen eljárások alatt keletkezett tanúvallomások, jegyzőkönyvek értékes adalékokkal szolgálnak a Fejér megyei kollektivizálás folyamatát illetően, hiszen bújtatva vagy éppen nyíltan kimondva számtalan esetben felbukkan az erőszakos szervezés témaköre.

Az erőszakos Fejér megyei tsz-szervezés egyik eklatáns példája olvasható egy 1959-es bűnügy tanúvallomási jegyzőkönyveiben. A rokonok között kitért perpatvar vissza-visszatérő témája volt a tsz-szervezés és annak körülményei. A munkásorként és korábban tsz-agitátorként tevékenykedő S. J. 1959. október 6-án vett össze ittás állapotban P. J.-vel, bátyja apósával a tsz-szervezés során elkövetett erőszakos cselekmények miatt. S. J. sorozatosan azzal kérkedett a család előtt, hogy a tsz-szervezés idején ő vidékre járt agitálni, mire P. J. azt felelte neki: „Igen hallottam róla, és arról is, hogy a nászomat hogyan agitáltad meg, ráfogtad a revolvered és úgy kényszerítetted, hogy lépjen be a tsz-be.” S. J. a vádat

Listázás, 1959: akik beléptek a termelészövetkezetbe

Takács Károly apostagi kulák bírósági tárgyalása, 1952. július 24.

részben elismerve azt felelte, hogy ő a fegyverét csak az asztalra tette ki, de nem fogta rá senkire. A vita a továbbiakban eldurvult, majd verekedéssé fajult, melynek során S. J. saját korábbi cselekedeteit nem meghazudtolva fegyverrel kényszerítette P. J.-t meghát-rálásra. A kölcsönös feljelentések után a rendőrség megállapította, hogy a munkásör S. J. már korábban is fenyegetőzött fegyverrel, sőt egy alkalommal a kocsmában a levegőbe lövöldözött, így az ő feljelentését, amelyben P. J.-t vádolta izgatással, elutasították.

Csákváron 1959. novemberben F. L. a tsz-szervező gyűlésen ittasan jelent meg, és Palkó László tsz-párttitkárt ostorral bántalmazni akarta, e szavak kíséretében: *„Te vagy az, Palkó, az anyád istenit, te tartod itt a programot.”* F. L. a későbbiekben is kigúnyolta a tsz-tagokat, és fenyegette is őket. 1960 februárjában a földműves-szövetkezet 1. számú italboltjában a tsz-tagoknak a következőket mondta: *„Gyáva szarok vagytok, bedőltetek a kommunisták dumájának, megijedtetek és aláírtátok a belépési nyilatkozatot.”* Cs. Gy. agárdi lakos 1961 szeptemberében a vonaton – vesztére – nyíltan megfogalmazta a véleményét a tsz-tagokról. Szerinte a *„termelőszövetkezeti parasztság nem dolgozik, munkaidő alatt az italboltban üldögélnek, nincsenek érdekelve a közös termelésben, mert erőszakkal kényszerítették őket a tsz-be”.* A tanácsi dolgozókról sem volt jobb véleménye, meg-látása szerint ők *„lopnak, csalnak és nem képviselik a dolgozók érdekeit”.*

Az eljárás során Cs. Gy. terhére több bűncselekményt is felrótak – egyebek mellett egy professzionális módon kivitelezett csalást –, ám végül megállapították, hogy elmezavarban szenved és ezért nem büntethető. A gánti N. Gy. 1959. március elején az italboltban rehezett és ivott, eközben értesült róla, hogy a településen tsz-szervezés folyik. A hír hatására kijelentette, hogy *„neki is van földje, de nem lép be a tsz-be, mert abból nem lehet megélni. Aki neki erről beszél, azt meg fogja verni.”* Később kijelentette azt is, hogy agyon-üti azokat a gántiakat, akik belépnek a tsz-be. A március 4-én előzetes letartóztatásba helyezett N. Gy.-t kijelentéseiért végül a megyei bíróság két év le-töltendő börtönbüntetésre ítélte.

A közel negyven eljárás alapján, melyeket Fejér megyében folytattak tsz el-leni izgatás jogcímén, az ügyeknek alapvetően három nagy csoportja kü-löníthető el. Az első jellemző ügyfajta, amikor a szervezés idején az agitátorokkal szemben léptek fel a vádlottak, fenyegették őket vagy a tsz-be belépni szándékozót.

A következő csoportot az ingó vagy ingatlan vagyonát visszaszerezni akaró, arról lemondani nem vagy csak részben hajlandó személyek ügye alkotja. Jellemzően a saját termésüket learató, jó-szágukat visszavenni akaró gazdálkodók ügyei ezek, akiket ezekért a cselekedeteikért lopással és termelőszövetkezet elleni izgatással is megvádoltak.

A harmadik jellegzetes kategória a tsz megerősítése során keletkezett

konfliktusok halmaza, elszámolási vi-ták (munkaegység, az azért járó pénz stb.), korrupció, a tagság közötti személyi ellentétek kirobbanása stb. Ezekre az ügyekre jellemző, hogy a megtá-madott fél általában a tsz elnöke vagy párttitkára, akinek a vádlottak – álta-lában ittasan – felhánytorgatták sérel-meiket.

1960 tavaszára Fejérben lezárult a tsz-szervezés időszaka, ám a létrejött tsz-ek jelentős része gazdaságilag, szerve-zetileg rendkívül gyenge lábakon állt. Hiányzott az akarat, a szakértelem a közös termeléshez, így nem csoda, hogy a külső kényszerítő erővel létre-hozott szövetkezetek közel sem pro-dukáltak azokat az eredményeket, amelyeket elvártak tőlük. A „mezőgaz-daság szocialista átszervezése” azon-ban közel sem ért véget. Hátra volt még egy hosszabban elhúzódó, leg-alább akkora fájdalommal járó szakasz, amely a tsz-ek megerősítését, a rentá-bilis gazdálkodás elérését célozta meg. Folytatódott, ha más eszközökkel és el-térő intenzitással is, a korábbi paraszti életforma felszámolása, a vidéki társad-alom átalakítása, melynek csak egyik – bár kétségkívül döntő – lépése volt a kollektivizálás. ♦